

- [4] Vannevar Bush: As we may think. The Atlantic Monthly, July 1945.
- [5] J. G. Kemeny; Az ember és a számítógép. Gondolat, Budapest, 1978.
- [6] Előzetes Rendszerterv az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer megalósítására. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1994. évi különszáma.
- [7] Magyary Zoltán: A magyar tudománypolitika alapvetése. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1927.
- [8] Zsidai József: Javaslat a magyar könyvtári szervezet átalakítására. Könyvtári Figyelő, 6. (42.).–1. 30–43. p. 1996.
- [9] Y. M. Rabkin: Diffusion of New Technologies ..., Introduction Kluwer Academic Publishers, Dordrecht–Boston–London, 1997.
- [10] M. Line: The case for retaining printed LIS journals, IFLA Journal, vol. 28. N. 1., 15–19. p. 1998.

A nagy digitális válság

Deanna B. Marcum levele a Washington Post-ban

Amióta a *The Washington Post* közölte Deanna B. Marcumnak a szerkesztőhöz címzett levelét, történetek kezdtek el megjelenni a digitális megőrzés kihívásairól az *U. S. News&World Report*, a *The Los Angeles Times* és sok más állami hírlap hasábjain szerte az országban. A *CLIR (Council on Library and Information Resources*, azaz a Könyvtári Információs Források Tanácsa) oktatási anyagokat adott ki, köztük útmutatót, prospektust és a sajtó számára készült összeállítást, amely a „*Jövönkről: a tudás megőrzése az elektronikus korban*” c. filmet kíséri. A digitális megőrzéssel kapcsolatos további kérdések, valamint a film videokópiájának megrendelésére vonatkozó információ a CLIR Web-oldalán található a <www.clir.org> címen.

A *Federal Page* január 12-i számában a Hadügyminisztériumnak a 2000. év dilemmájával kapcsolatos cikke olyan komoly kérdéseket tárgyal, amelyek alapvetően érinthetik a számítógépektől erősen függő kormányunkat. De az egész ország egy második digitális válság elé néz, amely idővel nagy károkat okozhat.

Számolnunk kell azzal a veszéllyel, hogy a digitális információ megsemmisül. Bizonyos részei már most hozzáférhetetlenek. Vagy az információtároló eszköz megy tönkre, vagy az elavult digitális forma elolvasásához szükséges hardver vagy szoftver nem létezik többé. A probléma egyre nyilvánvalóbbá válik, mivel egyre több rekord visszakeresésre van igény, s ezek nem olvashatók. Erre már dokumentált bizonyítékok vannak, s a kormány és az ipar képviselői a lehetséges messzeható következményekkel foglalkoznak.

Amikor Clinton elnök befejezi második elnökségi ciklusát, adminisztrációja mintegy 8 millió elektronikus fájlt fog küldeni a Nemzeti Archívumba. De ezek csak csekély töredékét jelentik annak az információmennyiségnek, amely a kormány hivatalban töltött ideje alatt keletkezett. Mivel már a meglévő digitális fájlok visszakeresésével problémák merültek fel, egyre valószínűbbnek tűnik, hogy később jelentős károk következnek be.

A vietnami háborúban eltűntek és fogságba esettek adatait tartalmazó katonai fájlok majdnem végleg elvesztek az eredeti digitális rekordok hibái és kihagyásai következtében. A Viking Mars misszió adatait tartalmazó szalagok 10–20 százaléka hibás, mert a mágnesszalag túlságosan hajlamos a kopásra ahhoz, hogy archív tárolóeszköz lehessen.

A *Nemzeti Technológiai Szövetség* – kormányzati, ipari és oktatási intézmények konzorciuma, amely a kereskedelmi információtechnológiát kormányzati használók számára próbálja alkalmassá tenni – keretében működő *Nemzeti Média Laboratórium* kutatásai szerint a mágnesszalagok, lemezek és optikai CD-ROM-ok viszonylag rövid élettartamúak, s ezért a megőrzés szempontjából kérdéses értékű médiumok. Az eredmények azt tükrözik, hogy szobahőmérsékleten az adattárolásra használt, csúcsmínőségű VHS szalagok 10 év után megbízhatatlanná válnak, az átlagos minőségű CD-ROM-ok pedig öt év után. Hasonlítsuk össze ezeket a számokat a több, mint százéves élettartamú, archivális minőségű mikrofilmmel és a papírral. A mostani digitális média nyilvánvalóan alkalmatlan a hosszú távú megőrzésre.

Ma már gyakorlatilag lehetetlen egy 5.25 inches floppy-nak – amely néhány éve még általánosan használt formátum volt – az olvasására alkalmas újabb típusú számítógépet vagy a WordPerfect 4.0 fordítására szolgáló szoftvert találni. Kormányzati és ipari szinten a probléma még súlyosabb: a régi Dectape és UNIVAC meghajtókat, melyek hatalmas mennyiségű kormányzati adatot rögzítettek, már rég kivonták a forgalomból, és az olyan programok, mint a FORTRAN II, mostanra történelmi kuriózumnak számítanak.

Az ezeken a gépeken mára már elavult formátumban tárolt adatok lényegében hozzáférhetetlenek. A 2000. év problémája csak az adatok tárolásának elavult formátumaival foglalkozik. Mindez csupán pillanatfelvétel arról a nagyszabású digitális válságról, amely a kormányzati, üzleti és kulturális adatokhoz való jövőbeni hozzáférést veszélyezteti.

A könyvtárosok és levéltárosok már régen kifejezték aggodalmukat amiatt, hogy a hardver- és szoftvergyártók nagyobb érdeklődést tanúsítanak az új technológia fejlesztésére, mint a jelenlegi adatok megőrzése iránt. A szövetségi, tagállami és helyi kormányzatok számára rendkívül fontos, hogy kidolgozzák a digitális tárolás szabványait, melyek a jövőbeni hozzáférést biztosítják. Ha magáncégek szeretnék termékeiket a kormányoknak eladni, meg kell felelniük e szabványoknak. És ennek mindannyian hasznát látjuk majd.

Deanna B. Marcum
(Ford. Feimer Ágnes)

A felsőoktatási könyvtárak az információs társadalom kihívásai előtt

A BME KTK funkciója és fejlesztésének súlypontjai

I. A BME Könyvtár és Tájékoztatási Központ (KTK) funkciója

Mint egyetemi könyvtárnak elsődleges és döntő feladata az oktatás/tanulás és kutatás könyvtári és információs támogatása, az egyetem polgárai (hallgatók, oktatók, kutatók) igényeinek színvonalas kiszolgálása.

Felsőoktatási, valamint nyilvános tudományos szakkönyvtárként az egyetemen oktatott/kutatott tudományterületeken, együttműködve a többi felsőoktatási és szakkönyvtárral

- ellátja a szakirodalmi és információs igényeket,
- segíti a hallgatók informatikai ismereteinek bővítését könyvtárhasználati oktatással és a hazai, nemzetközi szakinformációs adatbázisok használatának megismertetésével,
- hozzájárul a hallgatók önálló tanulmányi munkára neveléséhez hagyományos könyvtári és korszerű informatikai szolgáltatásokkal,
- az oktatást, kutatást, tájékoztatást és – a részben fejlesztés alatt álló projektekhez kapcsolódóan (pl. a különböző pályázati anyagok elkészítését segítő) – közhasznú ismereteket nyújt.

A könyvtár súlyát és szolgáltatásainak minőségét a *könyvtáron keresztül elérhető információk* tömege és minősége, rendszerezettsége, felhasználóbarát elérési lehetősége határozza meg.

A korszerű egyetemi könyvtár a hazai és külföldi kurrens folyóiratokat, könyveket szabadpolcon tárolja, on-line adatbázisokat épít (integrált számítógépes rendszerben tárja fel a beszerzett dokumentumokat), távoli szakirodalmi adatbázisokból szolgáltat – helyi vagy hálózati eléréssel – információt.

A jelen és jövő egyetemi könyvtára gyűjteményének az egyetemi oktatás és kutatás igényeihez igazításával, az információ-szolgáltatások bővítésével, sokszínűségének biztosításával, a szakirodalom gyors rendelkezésre bocsátásával támogatja az oktatás minőségi színvonalának emelését, a hazai diplomák európai, nemzetközi ekvivalenciáját.

A szakirodalom-gyűjtő, megőrző és kölcsönző szerep mellé egyre nagyobb súllyal az önálló tanulmányi és oktató-kutató munkát segítő, a nemzetközi információs super highway-eken való navigálást oktató, a dokumentumellátó rend-

szerek szolgáltatásait közvetítő szerep lép. Szemléletváltásra van szükség nemcsak a könyvtárosok körében, de a fenntartók, a könyvtár működését finanszírozók gondolkodásában is.

A könyvtár oktató, dokumentum- és információ-szolgáltató funkciója kiteljesedésével járulhat hozzá leghatékonyabban a felsőoktatás megújulásához, és lehet az egyetemi közösség valóságos információs központja.

II. Helyzetkép a KTK jelenlegi szolgáltatásairól és azok pénzügyi feltételeiről

1. A Könyvtár és Tájékoztatási Központ

A Budapesti Műszaki Egyetemen működő szervezeti egység, amely *könyvtári, szolgáltatási és információs feladatokat lát el*. A KTK az Egyetem fenntartásában működő könyvtári hálózat központja, a hálózat tagjai a kari, intézeti tanszéki és kollégiumi könyvtárak. A KTK a képzési és tudományos munka információs bázisa, jellegének megfelelően képzési és irodalomkutatási feladatokat is végez. A KTK a hasonló gyűjtőkörű, illetve hasonló feladatokat ellátó könyvtárakkal együttműködve gyűjti, nyilvántartja, feldolgozza és rendelkezésre bocsátja az egyetemen oktató és kutató tudományterületekre vonatkozó szakirodalmi dokumentumokat.

A BME KTK a magyar könyvtári rendszerben mint egyetemi könyvtár nyilvános és szakterületi feladatköröket is betölt.

A KTK információ- és dokumentum-szolgáltató tevékenységének alapja a több, mint 700 000 egységet tartalmazó állománya:

- 1300-nál több előfizetett folyóiratcím,
- kb. 400 000 kötetnyi monográfia, benne a devizás, magyar stb. szakkönyveken kívül külföldi (főleg német) doktori disszertációk, műszaki konferenciák anyagai, tankönyvek, 1801 előtti régi és ritka könyvek,
- kb. 60 000 kötetnyi ismeretterjesztő és szépirodalom,
- különgyűjtemények: a BME-n megvédett valamennyi doktori disszertáció, az egyetem profiljába tartozó kandidátusi és akadémiai doktori értekezések, jegyzetek, magyar műszaki szabványok, egyetemi gyűjtemény,
- különféle, javarészt műszaki témájú CD-ROM szakirodalmi adatbázis,
- csatlakozási lehetőség a különféle hazai és külföldi számítógépes hálózatokhoz (Internet),
- a nagy külföldi adatbázis-szolgáltató cégekkel kötött szerződések on-line keresések végzésére.

Bármely felhasználó, aki képes elérni a BME számítógépes hálózatát, kereshet a könyvtár adatbázisában, ill. ha beiratkozott olvasó, előjegyezhet magának könyveket, meghosszabbíthatja kölcsönzéseit.

2. Az oktatás/tanulás támogatása

A KTK az állományát vétel, ajándék, csere és köteleespéldány-szolgáltatás útján tervszerűen gyarapítja, feldolgozza és feltárja. A saját állományát számítógé-

pes on-line katalógusban, betűrendes cédulakatalógusokban és ETO-rendszerű szakkatalógusokban; egyéb állománycsoportokról (különgyűjtemények, mikrofilmek stb.) pedig különféle nyilvántartásokat vezet, illetve szintén számítógépes on-line katalógusban teszi hozzáférhetővé őket.

A könyvtár által előfizetett periodikák kurrens számai a folyóirat-olvasóban, szak szerinti szabadpolcos elhelyezésben található meg, a régebbi évfolyamok pedig a nagyolvasóban kérhetők ki helyben olvasásra.

A KTK az állományát olvasó- és kutatótermi-használat, kölcsönzés, valamint korszerű reprográfiai eszközök útján (mikrofilm, xerox stb.) az olvasók rendelkezésére bocsátja:

- a gyűjtőkörébe tartozó tudományterületeken hagyományos és számítástechnikai eszközökkel tájékoztatást nyújt, továbbá saját, valamint hazai és külföldi adatbázisokhoz on-line hozzáférést, szakirodalom-keresést biztosít,
- szervezett oktatás keretében megismerteti a hallgatókkal az információ és a szakirodalom keresésének és felhasználásának elveit, hagyományos és új módszereit, a könyvtárhasználat módjait és számítógépes lehetőségeit.

3. A KTK gazdálkodása, a pénzügyi források felhasználása

A KTK gazdálkodásának alapját a *költségvetésben* biztosított keret mellett különböző pályázatokon elnyert források határozzák meg. Nagy nehézségek árán lehet a könyvtár működését biztosítani.

3.1. Állománygyarapítás

A költségvetési beszerzési keretek évek óta stagnálnak, nem követik a világ dokumentumtermésének évi növekedését, a folyamatos áremelkedést, valamint a forint állandó leértékeléséből adódó költségnövekedést. A *tudatos állományépítés*, a konkrét igények kielégítését szolgáló vásárolt könyvek darabszáma egyre csökken. A könyvtár könyvbeszerzési keretének mintegy 90%-áért mindössze 400–700 db devizás könyvet tud vásárolni. A BME mintegy 90 tanszékének sem jobb a helyzete, együttesen sem vásárolnak 1500 kötetnél több devizás könyvet. A tanszékeken már nincs külön beszerzési keret, a dologi költségkeretből lehet csak forrást biztosítani a legszükségesebb dokumentumok beszerzésére – a tanszékvezetők belátása szerint.

A könyvtár beszerzési keretének értékét relatíve megnövelte, hogy a külföldi terjesztőkkel folytatott tárgyalások során megismert legoptimálisabb kondícióját választották, és a direkt rendeléssel megtakarították az ÁFÁ-t és a vámot.

A KTK, alapítványi ajándékkönyvek sokezer kötetes akcióinak lebonyolítását vállalva az egész egyetem számára, kiemelten sok értékes devizás könyvhöz juttatta a KTK-n kívül a tanszéki könyvtárakat és az oktatókat évente több alkalommal.

A könyvtár az oktatás/tanulás támogatása céljából *körlevélben* minden tanévben bekéri az oktatóktól a következő tanévre tervezett tankönyvek, valamint a kötelező és ajánlott szakirodalom jegyzékét. A tanszékek mintegy 50%-ától érkezik válasz.

Nagy gondot okoz a sokszor 20 000,- Ft-ot is meghaladó árú tankönyvnek szánt szakkönyvek kellő példányszámú beszerzése. A Műegyetemi Kiadó által kiadott *új jegyzetektől* és az ún. lecture notes kiadványokból a KTK a kiadott 100

példányonként 5 példányt, de max. 15 példányt kap. Ezek pénzügyi fedezetét a jegyzetdotáció biztosítja. A többi, ún. „régí”, de érvényes kiadású jegyzetből a könyvtár munkatársai maximum 25 példányig számítógépre viszik az *újra kiadott jegyzeteket*. A könyvtár 2 hétre kölcsönzi is a jegyzeteket.

A KTK megszűnő vállalati könyvtárak állományának válogatásával, átvételével is próbálja állományát bővíteni, de ezek nem pótolják a legújabban megjelent szakirodalmat.

3.2. *Külső pénzügyi források, pályázatok* elnyerésének köszönhető, hogy – az évről évre kisebb-nagyobb lemondások mellett – nem kellett még drasztikusan csökkenteni a könyvtár *külföldi folyóiratállományát*. A nemzetközi cserekapcsolatok révén is nagy értékű devizás folyóiratokat kap az egyetem.

A KTK Folyóirat Osztályának munkatársai végzik az egyetem külföldi folyóiratainak rendelését, érkeztetését, reklamálását és a számlázását a tanszékek, intézetek részére. Duplumrendelés csak néhány rendkívül keresett, alacsony előfizetési árú cím esetében fordul elő. A KTK és a tanszékek a rendelési állományt folyamatosan egyeztetik, harmonikus az együttműködés. A BME-n megtalálható folyóiratok adatbázisa hálózaton elérhető.

Távlatilag az általánosságá váló számítógépes hálózati elérés és az integrált könyvtári rendszerek elterjedése *nagyfokú állománygyarapítási kooperációt is lehetővé tesz mind a könyvek, mind a folyóiratok területén*.

Az oktatás tartalmi fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, hogy az oktatók megfelelő szakirodalmi áttekintéssel rendelkezzenek azon témákban, amelyekben teljesen új modul beindítását készítik elő csakúgy, mint azokban, amelyek a már oktatott tárgyak új eredményeinek megfelelő kiegészítését célozzák. Ezen áttekintésnek elsősorban a folyóiratirodalom, a konferenciakiadványok, a kutatási jelentések teremthetik meg a feltételeit. Az egyetemi könyvtári költségvetés reálértékének csökkentése nem teszi lehetővé még az eddigiekben megrendelt folyóiratok előfizetésének teljeskörű fenntartását sem. Alapítványi támogatásra van szükség egyrészt a lemondott folyóiratok pótlásához, másrészt az új témáknak megfelelő előfizetésekhez, harmadrészt külön eszközöket kell fordítani arra, hogy az oktatás tartalmi fejlesztése során felmerülő *konkrét problémák megoldásához eseti igényekre dokumentum-másolatokat szerezzünk be*.

A növekvő hallgatói létszám, az oktatás fejlődése – ami a hallgatóktól több önálló irodalomhasználatot vár el –, valamint a tankönyvek és jegyzetek árának lényeges emelkedése egyaránt azt a követelményt támasztja az egyetemi könyvtárakkal szemben, hogy nagyobb állományt bocsássanak a hallgatók rendelkezésére, és egy-egy műből *több példányt* szerezzenek be. Erre költségvetési fedezet nincs.

A tanulás hatékonyságának fokozásához a könyvtáraknak a hagyományos dokumentumokon túl *audio-vizuális* anyagokat is nagyobb mennyiségben kellene beszerezni. Különösen fontos ez a nyelvoktatás és az idegen nyelven folyó oktatás alátámasztásához. Hang- és videokazetták, valamint a használatukhoz szükséges berendezések, munkahelyek kialakítása jelenleg csak a könyv- és folyóiratbeszerzési keret terhére lenne megoldható, ami a fentiek figyelembevételével járhatatlan út.

III. Fő fejlesztési feladatok

A felsőoktatási képzési formák és rendszerek átalakulása a könyvtárakkal szemben is növekvő minőségi, mennyiségi követelményeket és igényeket támaszt.

A képzés vonatkozásában a hallgatói létszám jelentős növelése, a magas szakmai tudással rendelkező szakemberek kibocsátásának biztosítása, új szakok indítása, az intézmény- és karközi interdiszciplináris képzés, a szervezett doktori képzés, az önálló tanulmányi munkára nevelés, stb. mind igényli az egyetem könyvtári információs rendszerének fejlesztését.

A szolgáltatások az állományra épülnek, ezért az állománygyarapítás terén szükségyszerű a beszerzést szinten tartani, ill. a lemaradást pótolni.

1. Az állományfejlesztés súlypontjai

A KTK-nak törekednie kell, hogy az egyetemi könyvtári hálózat dokumentum-állománya alkalmas legyen arra, hogy megfelelő információs alapot nyújtson az egyetemen folyó oktató/tanuló, kutató munkához, különös tekintettel az új oktatási modulok és témák információs háttérének megeremtésére és az új kutatási témák szakirodalommal való kiszolgálására.

a) *Az oktatás/tanulás támogatása*, könyvtári és információs elősegítése olyan hangsúlyos feladat, hogy minden más feladat előtt említendő. A tankönyvek beszerzése, általában több példányban, abszolút prioritást kell, hogy kapjon az állománygyarapításban.

aa) A hallgatók számára (napjaink és a közeljövő gazdasági és gazdálkodási körülményei miatt) egyre nagyobb probléma a tankönyvek és jegyzetek teljes körének beszerzése. Az egyetemi könyvtárnak a probléma megoldásához azzal kell segítséget nyújtania, hogy

- emeli a rendelkezésre álló jegyzetek és tankönyvek példányszámát,
- növeli a helyszíni olvasásra rendelkezésre álló helyet,
- biztosítja a jegyzetek és tankönyvek rövid időre történő kölcsönzését.

ab) A hallgatók szakirodalommal történő ellátása, az e célra fordítható összegek jó felhasználása csak akkor tervezhető és szervezhető megfelelően, ha a tanszékek az év elején megadják az általuk előírt/javasolt dokumentumok jegyzékét, kitérve a tankönyvekre, ajánlott szakkönyvekre, jegyzetekre és cikkekre egyaránt, továbbá a tárgyat hallgatók létszámára is.

A KTK a költségvetési keretéből, valamint a hallgatói támogatásból átcsoportosított összegekből egy, illetve több példányban biztosítja az előírt/javasolt művek beszerzését. Ennek érdekében mindent meg kell tenni alapítványi és egyéb kiegészítő pénzügyi források mozgósítására is. Mindennek előfeltétele azonban az irodalomjegyzékek biztosítása a tanszékek részéről, jóval az órarendek megjelenése előtt.

b) *Könyvbizterzés kutatási, oktatás-előkészítési célokra.*

Az egyetemeknek a kutatás alapintézményeivé válásával a könyvtáraknak is fel kell vállalniuk a kutatások több szempontú minőségi kiszolgálását. A kutatók, oktatók munkájához szükséges művek beszerzését is igényfelmérésnek kell megelőznie. Figyelembe kell mindig venni, hogy

- mire van valóban szüksége az oktatóknak/kutatóknak,
- tudja-e a teljesíteni kérésüket könyvtár az anyag gyors szolgáltatásával.

Az elektronikus tájékoztatás terén elért újabb eredmények tükrében folytonosan javítani kell a szolgáltatásokat. A tantervek kidolgozása, a jegyzetek készítése, a hallgatók felkészülése egyaránt szükségessé teszi, hogy egyrészt az oktatási téma, másrészt az oktatási módszerek tekintetében rendelkezésre álljon a fejlődés jelenlegi szintjét, eredményeit, továbbá a fejlődés fő irányait tükröző könyvtári állomány.

c) Folyóirat-előfizetés

Különösen nehéz problémát vet fel a folyóiratok árának emelkedése és a költségvetés reálértékének folyamatos csökkenése. További folyóiratok előfizetését lemondani már nem lehet, viszont új folyóiratok (ld. új funkciók) megrendelésére is szükség lenne. Egyetlen megoldás kínálkozik: az egyetem hálózatába és a KTK-ba járó folyóirat-állományt egységes, integrált egésznek tekinteni, s a költségvetésben – nem kari bontásban – egységes, az évi áremelkedést figyelembe vevő összeggel szerepeltetni.

A KTK és a karok, ezen belül a tanszékek között már jelenleg is széles körű az együttműködés a külföldi folyóirat-rendelés egyeztetése terén. Ezt tovább kell erősíteni, mert csak így válik lehetővé, hogy a szűkre szabott anyagi lehetőségek mellett a legjobb szakirodalom kerülhessen – megegyezés alapján – a központi könyvtárba vagy a hálózati könyvtárakba. Itt segíthet a *hazai kooperáció* javítása is, a SwetScan adatbázis alkalmazása.

IV. Elektronikus szolgáltatások fejlesztése

1. Integrált számítógépes rendszer

1991-ben Magyarországon először a BME Központi Könyvtára kezdte meg az *ALEPH számítógépes integrált könyvtári rendszer alkalmazását* a könyvtári munkafolyamatok teljeskörű automatizálására. 1998-ban több, mint 30 ALEPH integrált könyvtári rendszert használó könyvtár van az országban.

A BME KTK jelenleg alkalmazott integrált számítógépes rendszere a rendelésként a kölcsönzés-nyilvántartásig lefedi a könyvtári munkafolyamatokat. Az integrált rendszer fejlesztésének iránya most a következő:

- az egyetemen belül működő *könyvtári hálózat egységeinek bevonása* elsősorban a *kölcsönzés-nyilvántartási rendszerbe* s korlátozott mértékben a tanszéki dokumentum-állomány feldolgozásába is,
- meg kell teremteni a lehetőségét, hogy az oktatóktól év elején kért *kötelező/lajánlott tananyag* listája *elektronikus úton jusson* el a könyvtárba,
- lehetőséget kell teremteni az elektronikus formában keletkező dokumentumok (pl. oktatási anyagok) feldolgozására és hálózati elérésének biztosítására.

2. BME Elektronikus Évkönyv

A KTK az egyetemi oktatási, kutatási, fejlesztési szféra jobb tájékoztatása érdekében elektronikus hálózaton keresztül széles körben hozzáférhetővé kívánja tenni mindazon adatokat, amelyek az egyetem oktatási és tudományos tevékenységét jellemzik. Ezek között szerepelnek az oktatók által írott, nyomtatásban

megjelent művek és nem publikált nemzetközi előadások bibliográfiai adatai, az egyetem vezetőire és oktatóira vonatkozó adatok, az intézményi adatok kari, tagozati, szak- és ágazati szinten, valamint az egyetemi oklevelet szerzett és doktortárrá avatott hallgatókra vonatkozó adatok.

A *hallgatók önálló munkáját támogatja az Elektronikus Könyvtár*. 1998 februártól 11 önálló munkahelyet alakítottak ki a könyvtár egykori tanári olvasójában. Ezek egyrészt bővítik az on-line katalógus-használat lehetőségét, másrészt alkalmasak a WWW felület, a CD-ROM, multimédia és fulltext adatbázisok használatára.

3. Dokumentumok teljes szövegének szolgáltatása elektronikus formában

Egyre gyakrabban merül fel olyan elgondolás, amely szerint a jövő útja az elektronikus dokumentum-szolgáltatás, vagyis az, hogy a kért dokumentumot szkennelvel képként rögzítjük vagy digitalizáljuk, az információt számítógépes hálózaton továbbítjuk, és képernyőn vagy printeren kapja meg azt az igénylő.

A BME KTK a már rendelkezésre álló eszközök alkalmazásával a közeli jövőben bevezeti az elektronikus dokumentum-szolgáltatást, egyrészt az Egyetemen belül, másrészt könyvtárak számára, de szigorúan be fogja tartani a szerzői jogból adódó korlátokat.

4. SwetScan folyóirat-tartalomjegyzék adatbázis

A tartalomjegyzék-szolgáltatás bővítése során sikerült megoldanunk a magyar könyvtári rendszerben előfizetett külföldi folyóiratok bibliográfiai, állományi és lelőhely adatait tartalmazó *Nemzeti Periodika Adatbázis integrálását a rendszerbe*. A további fejlesztés a szolgáltatáshoz kapcsolódó *on-line könyvtárközi kölcsönzési modul* létrehozására irányul. Ez biztosítaná a kiválasztott folyóiratcikkre on-line megrendelését, a kérések központi kezelését, átirányítását a megfelelő lelőhelyre, valamint a teljesítés adminisztrálását. Mindez lényegesen egyszerűbbé és gyorsabbá teheti a dokumentumok beszerzését a felhasználók számára.

V. Az információs társadalom és a könyvtár szerepe

A világban folyó nagy változások felvetik a „falak nélküli könyvtár” jövőképét, mely szerint a könyvtárak a XXI. században óriási elektronikus hálózatban információkat adó és információkat vevő szervezetként működnek. Száz- és százmilliók ülnek majd munkahelyükön vagy otthon a szobájukban a képernyő előtt, és egy óriási információs szervezet szövevényes hálózaton keresztül odavarázsolja a képernyőjükre a könyvet, cikket és egyéb dokumentumot, amit csak a felhasználó kíván.

Aligha vitatható, hogy a könyvtárosoknak követniük kell a fejlődés irányát. A nagy egyetemi könyvtárak tapasztalatai Európában és az Egyesült Államokban azt mutatják, hogy a felhasználók nagy ütemben térnek át információszerzés

céljából az elektronikus eszközök használatára. Ezt bizonyítja, hogy a könyvek, nyomtatott folyóiratok száma évente 2-7%-kal növekszik, viszont az on-line adatbázisoké 28, a full-text adatbázisoké évente 40%-kal gyarapszik. Egyre növekszik az elektronikus folyóiratok száma is. A nyomtatott változat mellett nagy kiadók (Institute of Physics, Pergamon Press) már jelenleg lehetővé teszik az előfizetők számára az elektronikus kiadás internetes elérését. Az elektronikus folyóiratok elterjedése mellett komoly használati és gazdaságossági érvek szólnak: pontosabban jelennek meg, könnyebben hozzáférhetővé tehetők, nem szükséges az indexelésük, nem kell köttetni, raktározni, stb. A tudományos dokumentumok nagy kiadói, mint az Elsevier, a Springer Verlag nagy szellemi és anyagi energiákat áldoznak az elektronikus dokumentumok fejlesztésére.

A könyvtár a katalizátor szerepét tölti be az információs társadalomban. Információkat gyűjt és továbbít. A megvalósításhoz a számítógépes rendszereket alkalmassá kell tenni a modern és nagy tömegű adattárolási megoldások használatára.

Fonyó Istvánné
a Budapesti Műszaki Egyetem
KTK mb. főigazgatója

Egy főiskolai könyvtár a harmadik évezred küszöbén

*Mottó: Hallod-e, te ólomkatona!
Minek mereszted a szemed olyanra, aki
ügyet se vet rád?*

Tuulikki Nurminennek a finn egyetemi könyvtárak helyzetét elemző tanulmányát olvasva¹ óhatatlanul késztetést érez a magyar felsőoktatást szolgáló könyvtáros arra, hogy napi munkája közben megállva, a saját könyvtárának belső helyzetét és a rendszerben elfoglalt helyét is átgondolja. Nos, már az első lépésnél is falba ütközik a szándéka, hiszen viszonyítási alapra lenne szüksége. Nyomban felmerül azonban az a kérdés, hogy ha valamennyi magyarországi könyvtár fejlődése feltételezhetően egy irányba, a jövő évezred felé halad, akkor mi a különbség az önkormányzati közművelődési, az iskolai, a közép- és felsőoktatási (ez utóbbiak körében az egyetemi és főiskolai) könyvtárak között? Tudjuk persze, hiszen valamennyi könyvtáros álmában is sorolja: a fenntartó, a könyvtári környezet, az infrastruktúra, a gyűjtemény nagysága és összetétele, a használók köre, a személyzet szakmai felkészültsége, az állomány- és egyéb fejlesztések gazdasági-pénzügyi lehetőségei, hiszen ezek involválják az eltérést. Konkrét összehasonlításra persze adódna lehetőség, de nem valamennyi hazai könyvtárra vonatkoztatva.²